

APOKALIPTIČNA VIZIJA U MODERNOM PROZONOM IZRAZU

Opredelivši se da svoj prvi roman „Konstantinovo raskršće“ oblikuje kao spoj nekoliko podvrsta romana, Dejan Stojiljković je, makar i nesvesno, ušao u onu grupu srpskih romanopisaca kojoj, između ostalih, pripadaju i Miloš Crnjanski i Borislav Pekić. Naime, Crnjanski je pišući roman „Kap španske krvi“ pokazao da se i u okvirima jedne sasvim specifične vrste romana može suvereno kretati vođen željom da iz posebnog ugla sagleda jednu sudbinu, jednako kao što je Borislav Pekić u „Besnilu“ spojio apokaliptičnu viziju, koja je u osnovi veoma stara, sa modernim proznim izrazom. Želeći da ispriča priču smeštenu u vremenski okvir koji obrazuje ona godina Drugog svetskog rata u kojoj se jasno vidi rasplet, a to je 1944. godina, ali želeći, isto tako, da izbegne patetičnu intonaciju priče o ratu, Dejan Stojiljković je posegao za mogućnostima koje do sada nismo sretali među vidovima tzv. ratne proze u srpskoj književnosti. Doduše, sličnim ili tačnije rečeno barem u nekim pojedinostima bliskim postupkom se služio Miodrag Bulatović u romanu „Ljudi sa četiri prsta“, želeći da ispriča jednu groteskno intoniranu priču o naličju Evrope našeg vremena.

Mada u svoj roman uključuje sve pojedinosti koje čitaocu dočaravaju ratni ambijent i mada pripovedačev vidokrug vrlo spretno prevodi iz štaba nemačke okupacione komande

u različite sfere života u Nišu, zahvatajući u potrebnoj meri i one aspekte koji nam pomažu da vidimo unutarnju dinamiku i dramatiku života u gradu koji je, pored svega drugog, izložen i besomučnom bombardovanju od strane tzv. savezničkih snaga, Dejan Stojiljković čitaocu gotovo od samog početka stavlja do znanja da će sve to obrazovati samo jednu ravan u njegovom romanu. I to onu ravan koja, zahvaljujući baš naporu da se u priču uvedu pojedinosti koje čitaocu omogućavaju da ih verifikuje na istorijskoj podlozi, treba da posluži samo kao okvir za onaj smer kazivanja u romanu „Konstantinovo raskršće“ koji seže ka onome što se nekad zvalo roman tajni a što mi danas možemo nazvati mistifikacijama čiji je cilj da nas uvere da vidljivi sloj nije i jedini koji je vredan pažnje u razumevanju smisla i sadržaja istorijskih i drugih zbivanja. Iako Dejan Stojiljković sadržaje života u okupiranom Nišu dočarava uistinu vešto, posebno kada je reč o nečemu što bi se ticalo galerije likova, a neki od njih kao, primera radi, Oto fon Fen, Svetislav Petrović Nišavac, Hajnrih Kan, da se na njima za ovu priliku zaustavimo, mogu da se označe kao istinski vešto uobličeni, čitaocu ne može da promakne piščeva namera da sve ono što se tiče realističke dimenzije proznog gradiva treba videti samo kao okvir, samo kao podlogu za nešto što Stojiljkovićevu priču daje dublji smisao.

Naravno, da ima i da mora biti čitalaca koje će zbuniti piščeva nastojanje da zađe iza tzv. realnosti i da svoju priču veže i za one sadržaje koji su reprezentativni za različite vidove fantastike, od onih koji vode poreklo iz folklorno- mitološke sfere do onih koji neposredno prijanaju uz ezoterijska učenja i potrebu da se svemu što nas okružuje da jedna posebna interpretacija. I kad u čitaočev vidokrug u romanu „Konstantinovo raskršće“ uđe Nemanja Lukić i kad se pripovedačeva pažnja veže za strahotan oblik likvidacije nemačkih vojnika kod niškog železničkog depoa, jednako kao i kad preko kazivanja o Hajnrihu Kanu u taj vidokrug uđe „Red mrtvačke glave“ i organizacija Anenerbe („nasledje predaka“), postaje sasvim očigledno da je roman Dejana Stojiljkovića vrlo složen, složen barem onoliko koliko je za samog čitaoca zavodljiv. Zašto je jednoj priči o ratu, stradanjima i nesrećama širokih razmera, bio potreban baš taj dodatak, to proširenje ka sferi ezoterije, okultizma i onoga što se za njih može vezati? Da li je uključivanje tih elemenata u roman „Konstantinovo raskršće“ samo rezultat piščeve potrebe da demonstrira svoju sposobnost da zadje u oblasti koje, same po sebi, priči obezbeđuju jednu dodatnu atraktivnost? Na ovo pitanje se mora odmah odgovoriti negativno, jer ako bi to bio stvarni razlog onda bi se mogla pojaviti sumnja u književnu vrednost priče koju

priča Dejan Stojiljković. A on je tu priču zamislio, u to nema sumnje, kao priču koja ima najmanje dva lica. Jedno od tih lica gleda ka istoriji i ka tragičnim sadržajima ljudskog života koji se objavljuju na podlozi koju obrazuje 1944. godina u Nišu, na periferiji Evrope. U toj ravni Stojiljkovićevog romana vidimo velike nesreće, pratimo obrazovanje pretpostavki na onaj tok naše novije prošlosti koji započinje pobedom jedne od strana u građanskom ratu koji se prepliće sa nemačkom okupacijom i nevoljama koje ona donosi. Toj komponenti romaneskne priče pripadaju sudbine Krsmana Teofilovića i Voje Drainca, opskurni likovi koljača i ratnih špekulanata, jednom reči sve ono pokazuje dramu naroda koji je duboko podeljen i gurnut u nesreću čiji kraj može samo da se sluti. Na drugoj, pak, strani, u drugoj ravni priče koju priča Dejan Stojiljković sve ono što se zbiva na svetlu istorijskog dana ima i svoje drugo lice. Zlo koje se presipa na sve strane, koje u ljudske živote stiže čak iz same dubine vremena, iz slojeva različitih legendi i predanja mora, drugim rečima, da pokaže sopstvene temelje. Oni mogu biti sadržani i u naporima da se izade iz hrišćanskog načina tumačenja sveta i pojava u njemu, što je osnova na koju je postavljeno sve ono što čini Hajnrih Kan i organizacija kojoj on pripada. Zašto bi se izlazilo iz okvira hrišćanskog utemeljenja života? Pa jednostavno zato da bi se izbegle prepreke koje ono postavlja i da bi se, posredno, obnovio veo mistike bez kojeg mnogo što-šta u ljudskom svetu izgleda sasvim obično i samorazumljivo. Na drugoj opet strani, uz pomoć mističkih koncepata, na nov način bi se mogla tumačiti i prisvajati prošlost, a i to je nešto što je odu-

vek privlačilo one koji su želeli da se postave iznad, da budu vlast svemu i svakome. Taj aspekt Stojiljkovićeve priče ima u svom središtu potragu za Konstantinovim lagumima i njegovim oružjem, kao sredstvom koje može da obnovi mističnu vlast nad svetom. Isto tako, u novije vreme je sve raširenije verovanje da u svim događajima veoma važnu ulogu imaju oni državni instrumenti koji, budući da su retko podložni kontroli, po sopstvenom viđenju oblikuju smer pojedinih događaja i, samim tim, sudbinu svih učesnika u tim događajima. Nema sumnje da lik Nemanje Lukića, oblikovan uistinu veoma vešto, sintetizuje elemente takve interpretacije smisla važnih događaja iz naše novije prošlosti samo što je sa njim povezana i jedna komponenta uzeta iz folkorno-mitološke sfere, a vezana za verovanja o vampirima i njihovoj moći.

I kad na završnim stranicama Stojiljkovićevog romana vidimo Ota fon Fena kako u Dunav potapa nemačku crnomorsku flotu, što je čin u kome se simbolički materijalizuje propast Hitlerove ratne mašine, kad vidimo kako negde u Vojvodini Hajnrih Kan biva ironijom zle sudbine streljan zajedno sa Ciganima, što je veliko poniženje za jednog arijevca, i kako Nemanja Lukić, agent britanske tajne službe i vampir, baš u času oslobađanja Beograda, ritualno sahranjuje delove tela svoje žene Ane ne bojeći se više da će ona da se povampiri i da ga progoni, mi jasno osećamo da je pisac sve doveo do logičnog

crtež: Geto

kraja, odnosno da je sve tokove razgranate priče uveo u epilog čiji su deo i scena bekstva Krsmana Teofilovića i prizori iz obnovljenog kafanskog života u čijem je središtu Svetislav Petrović Nišavac. A epilog u romanu Dejana Stojiljkovića treba da pokaže da se zaklopila ona stranica istorije poremećenih vremena, kako bi rekao Ivo Andrić, na kojoj su važno mesto dobili tako raznoliki sastojci. Sve te sastojke u priču je složila vešta ruka romansijera Dejana Stojiljkovića i to je razlog što smo danas u prilici da iskažemo poštovanje ovom piscu i da njegovo ime dovedemo u vezu sa imenom Miloša Crnjanskog. A to mora biti velika čast za svakog pisca koji piše na srpskom jeziku.

prof. dr Milo Lompar, predsednik

prof. dr Radivoje Mikić
mr Dimitrije Tasić

(Objašnjenje žirija *Zadužbine Miloša Crnjanskog* prilikom dodele Nagrade "Miloš Crnjanski" za 2007-2009. godinu romanu *Konstantinovo raskršće*)

LOGOR KONSTANTINOVE
INVAZIJNE VOJSKE,
MALBORGET, NADOMAK RIMA,
JESEN 312. GODINE.

GOSPODARU...
TVOJA NAREĐENJA
ZA UJUTRU. HOĆE LI
LEGIJE KRENUTI KA
RIMU?

JEDNOM DAVNO...
JEDNOM DAVNO, HELVIJE...
OTAC MI JE REKAO DA JE
SANJAO KAKO ĆE SE STAVITI
NA ČELO VOJSKE KOJA ĆE
OSVOJITI NEBO. MOŽE LI SE
TO, HELVIJE?

MOŽE LI SE
OSVOJITI NEBO?

I DA LI NAM JE DATO DA GA OSVOJIMO?
ČELIKOM ILI VRLINOM, SVEJEDNO JE...
SMEMO LI SANJATI O NEBU? ONAKO KAKO
JE TO SANJAO MOJ OTAC. KAKO JE TEŽIO
NA SVOJOJ SAMRTNIČKOJ POSTELJI. U
SAMRTNOM ROPCU, TRAZIO JE SVOJ MAČ. DA
NJIME PROKRČI PUT KROZ OBLAKE? ILI KROZ
SVOJE GREHOVE... ILI MOŽDA...

DA SE NJIME ODBRANI OD
DEMONA DONJEG SVETA
KOJI SU DOŠLI PO NJEGA?

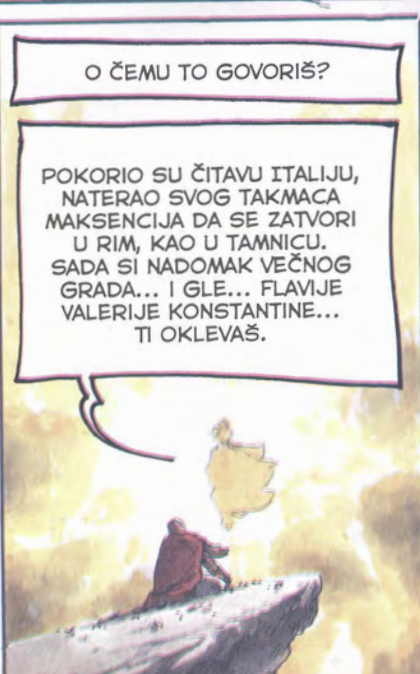
DEČAČE...

IZGUBIO SI SE?

BOJIM SE, GOSPODARU KONSTANTINE, DA SI TI ONAJ KO SE IZGUBIO.

O ČEMU TO GOVORIŠ?

POKORIO SU ČITAVU ITALIJU, NATERAO SVOG TAKMACA MAKSENCIJA DA SE ZATVORI U RIM, KAO U TAMNICU. SADA SI NADOMAK VEČNOG GRADA... I GLE... FLAVIJE VALERIJE KONSTANTINE... TI OKLEVAŠ.

JA... MOJE TRUPE SU NA MCI SNAGA... NEMAM DOVOLJNO LJUDI... NEMAM DOVOLJNO ZALIHA I ORUŽJA... NEMAM ČAK NI ADEKVATNE SPRAVE ZA OPSADU.

TO TE RANIJE NIJE SPREČAVALO DA UZMEŠ ONO ŠTO ŽELIŠ. BOJIM SE, AVGUSTE, DA JE ONO ŠTO TI NAJVIŠE NEDOSTAJE... VERA.

VERA?

TAKO JE. VERA U SEBE. I BOGA KOME SI DAO OBEĆANJE.

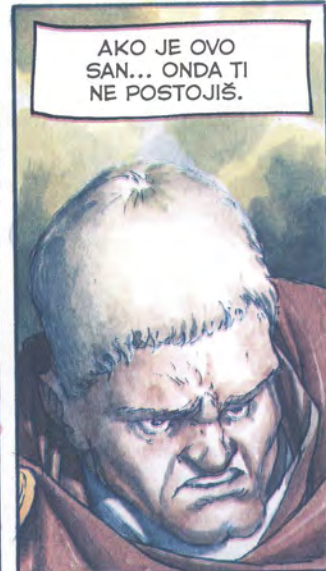
BOG JE MILOSTIV... OPROSTIĆE.

HOĆE LI? KAO ŠTO SI TI PRAŠTAO DRUGIMA?

ŠTA JE OVO? SAN? NEKA ĐAVOLJA OPSENA?

ZAR JE BITNO? ZAR OVAJ SVET NIJE SAN UNUTAR SNA? TAKO PIŠE U GRČKIM KNJIGAMA KOJE SI ČITAO.

AKO JE OVO SAN... ONDA TI NE POSTOJIŠ.

DA LI JA POSTOJIM... TO JE NA TEBI DA ODLUČIŠ. ZATO SAM LJUDIMA DAO SLOBODU IZBORA.

I ŠTA SI IM JOŠ DAO OSIM ŽIVOTA PUNOG PATNJE I BOLA?

PITAĆU TE JOŠ JEDNOM. ZAŠTO OKLEVAŠ KONSTANTINE?

DAO SAM IM OVAJ SVET. DA GA PODELE IZMEĐU SEBE I DA, KADA TO UČINE, SHVATE KOLIKO JE PROLAZNA NJEGOVA SLAVA.

ZATO ŠTO VIŠE NISAM SIGURAN... ZATO ŠTO NE ZNAM ŠTA ĆU SA RIMOM AKO MI UOPŠTE PADNE U RUKA. ZATO ŠTO NE RAZUMEM ZAŠTO BOG TRAŽI OD MENE DA UZMEM VEČNI GRAD?

NIJE MENI POTREBAN RIM, VEĆ TEBI, KONSTANTINE.

MISLIŠ DA SAM NE MOGU DA GA UZMEM?

DOVOLJNO JE DA
PODIGNEM RUKU.

POSEGNEM...

...I ZDROBIM
GA U PRAH.

AKO TI NE ODEŠ
U RIM... OTIĆI ĆU
JA U MESTO TEBE...

DA ME TA-
MO PONOVO
RAZAPNU.